

Hedda Martens. *Een naald op het water*. Querido

Zelden heb ik een boek gelezen dat zo hard zijn best doet onopvallend te zijn als *Een naald op het water*, de tweede verhalenbundel van Hedda Martens. Een vergelijkbare onnadrukkelijkheid ben ik eerder alleen tegengekomen bij de Franse schrijver Emmanuel Bove (1898-1945), die niet toevallig na zijn dood volledig werd vergeten. Toen men hem eind jaren zeventig herontdekte, bleek hij een oeuvre van tegen de dertig titels op zijn naam te hebben staan.

Of hetzelfde lot Hedda Martens zal treffen, weet ik natuurlijk niet. Maar zo ja, dan is vooralsnog de kans niet groot dat uit het schijnbare niets een even omvangrijk oeuvre zal opdoemen. Wat dit betreft wint zij het in bescheidenheid van Bove. Van haar hand verscheen tien jaar geleden een verhalenbundel (*Sjibboleth*), in de marge van wat toen wel het „Revisor-proza” werd genoemd. Pas nu komt zij met een tweede bundel.

Een naald op het water bestaat uit afzonderlijke verhalen, maar evengoed is het mogelijk ze in samenhang te lezen, als de losse hoofdstukken van een roman die pas gaandeweg zijn contouren onthult, wat de onnadrukkelijkheid alleen maar versterkt. Het verhaal is onvoorstelbaar simpel en kaal. Een vrouw vertelt over haar alledaagse belevenissen, die alle in het teken staan van een ingetogen worsteling om orde en evenwicht. Zonder de extreme concentratie op de kleine dingen om haar heen zou zij haar greep op de wereld wel eens kunnen verliezen, zo krijg je de indruk. Het is ongetwijfeld een zeer wankel evenwicht dat hier wordt bewaard.

Achter alle verschijnselen schuilt een mogelijke dreiging en het woord waarmee deze zich aandient is „haperen”. Opvallend vaak komt het op de bladzijden voor en het drukt precies de terloopse verstoring uit waaraan dit leven blootstaat. Alles kan haperen in de verhouding van de vertelster tot mensen en dingen, maar pas na een paar verhalen komt men er achter dat de beslissende ramp al heeft plaatsgevonden: haar geliefde heeft haar verlaten en sindsdien probeert zij uit alle macht, met behulp van de herinnering en de verbeelding, het gemis zo veel mogelijk te bemantelen.

„Een betrouwbare omgeving, daar gaat het om”, lezen we bijvoorbeeld. Haar ideaal is als een „oester” in zijn „schelp” te leven. Zij benijdt de dingen om haar heen „hun stille rechtmatigheid, hun zwijgende gelijk”. Ze lijken haar aanwezigheid te ontkennen, maar ten slotte blijkt hun ongenaakbare duurzaamheid ook een soort troost te zijn. Het liefst zou zij zelf zijn zoals zij, maar met het vermogen tot beweging: een „toestel”. Dan zou zij pas werkelijk met haar wereld kunnen samenvallen.

Om welke innerlijke beweging het gaat, wordt duidelijk uit de „schoolproef” waaraan de bundel zijn titel ontleent. Ooit heeft zij samen met haar geliefde een naald in een kom water laten drijven. Later herhaalt zij de proef in haar eentje en het kompas blijkt nog altijd te werken: het gaat „rustig op zoek naar een richting die vaststaat”. Precies zo richt zij zich in haar „schelp” naar de geliefde die daaruit is verdwenen. De verhalen vormen te samen het web waarin zij hem vasthoudt.

Haar wereld is zonder hem nu eenmaal ondenkbaar; dank zij hem was haar omgeving „begrijpelijk” geworden. „ Als een kleurige zeepbel die vlak voor je ogen

begint te ontstaan en dan gaandeweg uitdijt tot een wijde koepel waar, ver om je heen, elk uitzicht in thuishoort". Voor een ander „begrip" bestaat blijkbaar geen ruimte meer.

Het verhaal dat in de bundel wordt verteld, is bijna te simpel. Maar dat geeft niet, want de hoofdzaak is iets anders. Het gaat in de eerste plaats om het web van woorden dat zorgvuldig, subtiel en met veel gevoel voor nuance op de bladzijden wordt gesponnen. Hedda Martens beoefent een literair soort minimal art, vol omtrekkende bewegingen en minutieuze aandacht voor ogenschijnlijke bijzaken.

Wie de vertelster precies is, wat ze doet, waar ze woont - daar komen we intussen nauwelijks achter. De gegevens blijven uitermate rudimentair. Zij werkt op een kantoor, woont in een huis, op een verdieping, haar venster ziet uit op de rivier, ze luistert wel eens naar de radio, er is een vriendin, de geliefde zit in een ver, warm land en heeft inmiddels een dochtertje bij een andere vrouw. In het relaas van de vertelster zijn dit allemaal dingen die vaststaan, ze behoeven geen uitleg of nadere descriptie; die reserveert zij liever voor wat op het eerste gezicht niet ter zake doet - ongetwijfeld omdat anders de hoofdzaak moeilijk aan zijn dramatische gewicht zou kunnen ontkomen. En, wie weet, misschien zou daarna alles uit haperingen gaan bestaan.

Het resultaat is een serie bijzondere, haast hypnotiserende teksten, soms op de rand van de abstractie, maar steeds geladen met een sluipende emotie die regelmatig tussen de regels door dringt. En af en toe is er een beeld dat heel concreet symboliseert waar het de vertelster om te doen is, zoals de vlinder tussen het glas en het „laatste" concert van de oude pianist dat op de band wordt opgenomen. Zolang er maar niets verandert, is het goed, luidt de boodschap.

Om alle schakeringen en modulaties op te vangen en te waarderen, moet de lezer zich aanpassen. Het tempo van de tekst dwingt tot langzaam, aandachtig lezen. Zo gaat dat met wat onopvallend is en toch de moeite waard. Maar dan, zo is tenminste mijn ervaring, is men ook verloren. De ontrouwe geliefde mag al lang uit het zicht zijn verdwenen, Hedda Martens en haar aandoenlijke vertelster hebben in elk geval een goede kans de lezer in hun sobere, doch ragfijne netten te verstrikken.

(de Volkskrant, 1-5-1992)